

LUND UNIVERSITY

Viss mosse 2 - ett boplatssområde från yngre maglemosetid: Arkeologisk undersökning 2012: Råby 28:3, Svensköp socken, Hörby kommun, Skåne

Sjöström, Arne; Kåm Tayanin, Krister

2013

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Sjöström, A., & Kåm Tayanin, K. (2013). *Viss mosse 2 - ett boplatssområde från yngre maglemosetid: Arkeologisk undersökning 2012: Råby 28:3, Svensköp socken, Hörby kommun, Skåne*. (Rapporter från Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet; Vol. 7). Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet.

Total number of authors:

2

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Rapporter från Institutionen för arkeologi och antikens historia,
Lunds universitet
Nr 7

Viss mosse 2 - ett boplatssområde från yngre maglemosetid

Arkeologisk undersökning 2012

*Råby 28:3
Svensköp socken
Hörby kommun
Skåne*

Arne Sjöström & Krister Kåm Tayanin

Institutionen för arkeologi och antikens historia

LUNDS
UNIVERSITET

Rapporter från Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet. Nr 7.

Viss mosse 2 - ett boplatssområde från yngre mellemsen. Arkeologisk undersökning 2012. Råby 28:3, Svensköps socken, Hörby kommun, Skåne.

Arne Sjöström & Krister Kåm Tayanin

Lund 2013

© Författarna och Institutionen för arkeologi och antikens historia
Lunds universitet

Dnr, länsstyrelsen 431-12517-12

ISBN 978-91-8957-848-7

Omslagsbild: Inmätning av fynd i schakt 1 vid Viss mosse 2. Foto: Arne Sjöström.

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning	5
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Målsättning	7
Metod	10
Undersökningsresultat	10
Diskussion	19
Referenser	21
Tekniska och administrativa uppgifter	23
Appendix 1, deltagare i fältskolan	24
Appendix 2, fyndtabell	25

Sammanfattning

Under 2012 genomförde Institutionen för arkeologi och antikens historia vid Lunds universitet en forskningsundersökning av ett mesolitiskt boplatssområde i Viss mosse på Linderödsåsen i Skåne. Undersökningen av boplatssområdet Viss mosse 2 genomfördes i form av en internationell fältskola för arkeologistuderande. Insatsen var en del i institutionens mångåriga forskningsarbete som behandlar mesolitiska mossboplatser. Genom ett mångårigt inventeringsarbete av institutionen har flera boplatssområden i mossen påträffats och den genom torvtäkt blottade lämningen Viss mosse 2 är den mest intakta. Den är belägen på en moränhöjd i den centrala delen av mossen, som vid tiden för bosättningen utgjorde en ö i en grund sjö. Genom grävning av några sökschakt kunde partier av två skilda boplatssytor avgränsas på övre delen av höjden, kallade Viss mosse 2:1 och 2:2. Fynden bestod huvudsakligen av bearbetad flinta, som framkom i ett sot- och kolrikt torvlager, beläget strax ovan och mellan stenar i en blockrik morän. Den bearbetade flintan utgjordes av både senon- och Kristianstadsflinta. Båda stentyperna har använts för tillverkning av spån, mikrospån och andra redskap. Trots att en förhållandevis stor andel av flintan är bränd framkom inga härdar. Inga tydliga aktivitetsområden eller slagplatser för flinta kunde konstateras inom de undersökta schakten. Då det kvarvarande torvtäcket ovan de fyndförande lagren är tunt, har en kraftig uttorkning skett av trämaterial. Bevaringsförhållandena för trä har dock tidigare varit god och några fragment av käppar och stora barkstycken påträffades. Utifrån mikroliter och spånteknik kan de två boplatssyterna dateras till senare delen av maglemosetid.

Inledning

Den föreliggande rapporten redovisar den arkeologiska forskningsundersökning som genomfördes 2012 vid boplatssområdet Viss mosse 2, av Institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet (Länsstyrelsen diarienummer 431-12517-12). Viss mosse 2 är belägen i den centrala delen av Viss mosse, som ligger ca 2,5 km sydväst om Svensköps by, på fastigheten Råby 28:3, Svensköp socken, Hörby kommun, Skåne län (fig. 1). Fältsarbetet genomfördes under fyra arbetsdagar mellan 2012-08-20 – 2012-08-24 i form av en fältskola för arkeologistuderande från Estland, Lettland, Litauen, Ukraina och Danmark (Appendix 1). Svenska Institutet bidrog till finansieringen av undersökningen och resor samt uppehälle för deltagarna, förutom de från Danmark. Arkeologisk personal var Lars Larsson, Arne Sjöström och Krister Kåm Tayanin. Fältskolan pågick i sammanlagt två veckor och berörde två skilda lokaler, Viss mosse 2 och Slabälta 1 vid Ageröds mosse. Då inga av lokalerna var undersökta sedan tidigare och deras omfattning och bevaringsgrad var okända, ansöktes om grävningstillstånd för båda lokalerna. Detta då man inte skulle riskera att stå utan tillräckliga ytor att undersöka. Undersökningen vid boplatssn Slabälta 1 redovisas i en separat rapport (Sjöström 2013b).

Sedan några år bedriver Econova Garden AB torvtäkt på Viss mosse. Genom bolagets och tidigare bolags täktarbete har ett flertal boplatssområden i täkten blottlagts. Torvtäkten har sedan 1993 varit under uppsikt av Arne Sjöström, samtidigt med att de första boplatsslämningarna påträffades i torvtäkten på Rönneholms mosse. De första åren genomfördes inventeringar i Viss mosse vartannat år och under senare år har de genomförts årligen. Det första boplatssområdet Viss mosse 1 påträffades i torvtäkten redan 1995. Då denna lokal var relativt skadad av täktverksamheten fästes inte så stor uppmärksamhet vid den. Därefter har den inventering som genomförts av institutionen resulterat i sammanlagt fyra lämningar på moränhöjder ute i torvtäkten. Boplatssområdet Viss mosse 2 påträffades av Arne Sjöström och Katarina von Essen 2010. Då det fyndförande torvlagret verkade vara relativt oskadat och innehålla förhållandevis rikligt med fynd, som kunde dateras till senare delen av moglemosetid, ansågs det vara av intresse att göra en provundersökning på platsen.

Undersökningen av boplatssområdet Viss mosse 2 ingår som en del i institutionens mångåriga forskningsarbete som behandlar mesolitiska mossboplatser (Althin 1954; Larsson 1978, 1983; Larsson & Sjöström 2010, 2011, 2013).

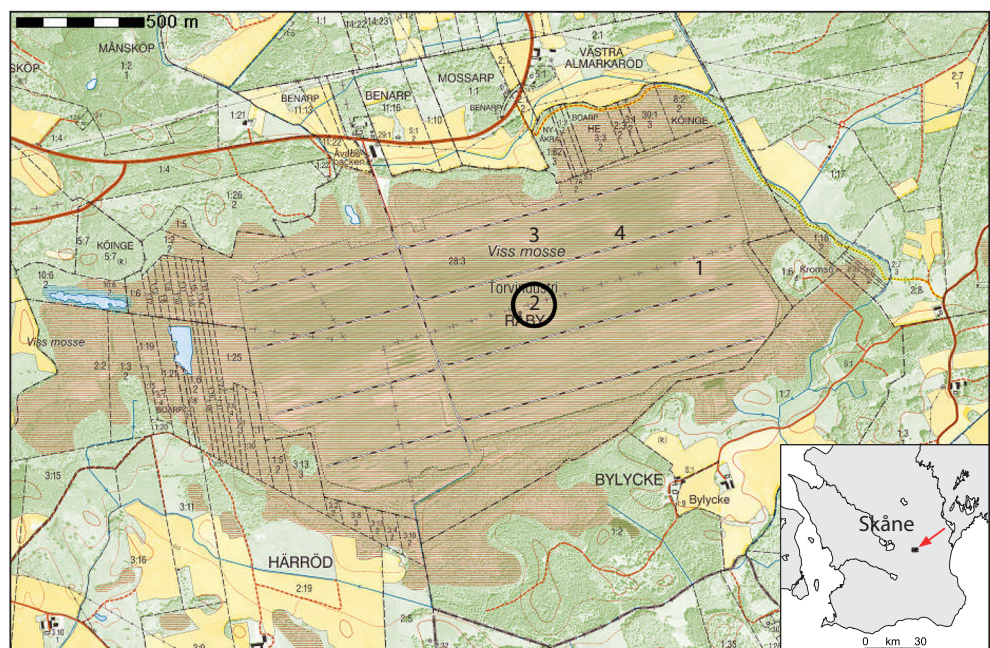

Fig. 1. Karta över Viss mosse, med de olika boplatssområdena markerade. Ungefärlig utbredning av moränhöjden vid område 2 markerad med en cirkel. Utsnitt ur ekonomiska kartan.

Topografi och fornlämningsmiljö

Viss mosse är belägen på Linderödsåsen (55°51' N, 13°50' E), ca 170 m.ö.h. Den är en av de sydligast belägna högmossarna i Sverige. Det finns flertalet torvmossar i området som tidigare utgjort sjöar, som t.ex. Fjällmossen (Nilsson 1935). Sänkorna i den kuperade terrängen på Linderödsåsen har haft de rätta förhållandena för bildning av torvmarker. Den prekambrisk berggrunden i området består huvudsakligen av ortognejs, täckt av sandig morän som på sina ställen kan ha en mäktighet upp till 5 m (Malmberg Persson 2000). Viss mosse är ca 1,5x3 km stor och ca 1x2 km av den centrala ytan är föremål för exploatering av torv. Runt mossens kanter finns ett flertal moränhöjder som utgjort strandnära öar. Genom den torvtäkt som bedrivits har även några mindre moränhöjder kommit i dagen i den östra delen av mossen. Torvtäkt bedrevs på mossen redan under början av 1900-talet. Täktverksamheten har varit mer eller mindre intensiv sedan dess, vilket resulterat i att det inte finns mycket kvar av det ursprungliga mosseplanet.

Lagerföljden i mossen har dokumenterats genom en serie borrhöjningar som gjordes i samband med exploateringen av torv. Undersökningen visade att innan högmossen började bildas bestod området av en grund sjö. Ovan moränen finns ett tunt lager av sand som dateras till slutet av istiden. Därefter avsattes lerig gyttja och alggyttja i sjön, med en mäktighet på ca 1 m i den centrala delen av bassängen. Gytjelagren sträcker sig inte hela vägen ut i mossens kanter utan återfinns mest i dess djupare delar. I samband med igenväxningen bildades ett ca 0,2 m tjockt lager av vasstorv ovan gyttjan. En C14-datering i övergången mellan vasstorven och den överlagrande vitmosstorven visar att sjöns centrala del var helt uppgrundad för ca 7700 år sedan. Efter uppgrundningen vidtog en kraftig tillväxt av vitmosstorv, vars ursprungliga mäktighet uppskattats till drygt 3 m (Edvardsson *et al.* 2012b; Thelaus & Holmquist 1994). Beroende på fluktuationer i klimat och vattenstånd i mossen varierade tillväxten av vitmossa. Under torrare perioder kunde olika trädslag etablera sig. Ett flertal stubbhorisonter av främst tall har konstaterats. Vegetationen på mossen och dess utveckling har under senare år studerats i detalj av kvartärgeologer från Lunds universitet (Edvardsson 2006, 2013; Edvardsson *et al.* 2012a; Edvardsson *et al.* 2012b; Hansson 2011).

Kring Viss mosse förekommer mänskliga lämningar från flera tidsepoker. Enligt fornlämningsregistret finns i omgivningen ett antal registrerade boplatser som grovt kan dateras till stenålder. RAÄ Hörby 80:1 är en boplatz belägen på en liten kulle intill mossens nordvästra kant. Fynden från två av de boplatser som daterats till stenålder, tyder på att de är neolitiska (RAÄ Svensköps 11:1 och RAÄ Äspinge 52:1). Ca 3 km nordöst om mossen ligger Vrånge mosse, i vars södra kant finns en boplatz som grovt dateras till stenålder (RAÄ Svensköps 20:1). Några fyndplatser och fynd kan eventuellt ha en koppling till de mesolitiska bosättningarna på Viss mosse, bl.a. den ca 4 m långa stockbåt som framkom i samband med torvtäkt under 1940-talet i den sydvästra kanten av mossen (RAÄ nummer Hörby 70:1). Stockbåten grävdes ner igen utan någon känd dokumentation. Med tanke på att sjön grundades upp för ca 8000 år sedan bör stockbåten ha varit av denna ålder eller äldre. På en moränhöjd vid södra mosskanten har flera flintspån och ett fragment av ett mikroskopspån påträffats av en lantbrukare. Fynden tyder på en möjlig mesolitisk boplatz (RAÄ Svensköps 10:1). Några undersökta mesolitiska boplatser finns dock inte på Linderödsåsen. De närmaste kända mesolitiska boplatserna återfinns vid Ringsjöområdet, ca 13 km i västlig riktning.

I torvtäkten har fyra fyndplatser för flinta framkommit på olika moränhöjder. Boplatzområdet Viss mosse 2 är beläget i den centrala delen av torvtäkten, ca 500 m från mossens kanter i nord och syd. På tre intilliggande moränhöjder, på ett avstånd av ca 200-500 m, har bearbetad flinta påträffats (boplatzområde 1, 3 och 4, fig. 1). Fynden indikerar att de kan vara ungefär samtida med fynden vid boplatzområde 2.

Fig. 2. Vy från norr över torvtäkten på Viss mosse och boplatssområde 2, under pågående undersökning. Flera av de stora stenblocken har dumpats på platsen och härstammar från fördjupning av intilliggande diken. Foto: Arne Sjöström.

Boplatssområde 2 är belägen på en ca 80x100 m stor höjd av blockrik urbergsmorän som höjer sig ca 1 m över den omgivande täktade torvytan (fig. 2). Vid höjdens ytterkanter faller moränlagret ytterligare ca 1 m under lager av torv och gyttja. Slutningen är kraftigast i sydlig och västlig riktning. Höjdens övre del är idag täckt av ett ca 0,1-0,5 m brunsvart lager av höghumifierad torv, innehållande enstaka små kvistar och sporadiska vassrötter. Inom mindre ytor på den övre delen av höjden är den blockrika moränen exponerad p.g.a. täktverksamheten. Täktytan på den övre delen av höjden har varit exponerad vid nuvarande nivå i ett flertal år, då man inte täktat p.g.a. uppstickande stenblock. Under senare år har den södra delen av området använts som ett upplag för stubbar, stammar och stenblock som lösgjorts ur torven på täkten.

I den västra delen av torvtäkten är nivån på sjöbotten betydligt djupare än i den östra delen, där moränhöjderna återfinns. Troligtvis har den västra delen av sjön haft en öppen vattenspiegel under längre tid än den östra, vilket även indikeras av stubbhorisonter i den östra delen (Edvardsson *et al.* 2012b). I den djupare delen av täkten har det i samband med den inventering som gjorts på mossen framkommit enstaka tjärbloss och bitar av träkol i uppgrävd gyttja från dikesrensning. Fynden indikerar fiskeaktiviteter i den före detta sjön, likt fynden i gyttjelagren på Rönneholms mosse.

Målsättning

Genom undersökningar av bosättningar från mesolitisk tid under 1940- och 1970-talet i Ageröds mosse och sedan 1995 i Rönneholms mosse har en relativt god bild av bosättningsmönstren under boreal och atlantisk tid vuxit fram. Lämningar på fast mark liksom i organogena lager visar på en betydande variation, som dels är kulturellt betingad men också beror på de förändrade relationerna mellan fast mark, vatten och igenväxningszoner. Undersökningarna har resulterat i information som är i särklass nationellt liksom internationellt, avseende i bosättningsmönster under de aktuella perioderna. Till stora delar har komparativt material från vattenbassänger med belagd igenväxning från ett topografiskt och ekologiskt likvärdigt område från centrala Skåne saknats. Förutsättningarna i Viss mosse har visat sig vara relativt likvärdiga med dem i

Ageröds och Rönneholms mossar. Det var därför av betydande värde att genomföra en mindre provundersökning i Viss mosse för att utröna ifall liknande bosättningsmönster som dem i Ageröds och Rönneholms mossar har funnits. Rent vetenskapligt berör flera av frågeställningarna gällande undersökningen av lämningarna i Rönneholms mosse även Viss mosse 2 (Sjöström 2013a). De kan sammanfattas enligt följande:

Rumsstrukturer – hyddor/öppna platser

Genom den dokumentationsmetod som tillämpas, med en noggrann inmätning av nästan allt fyndmaterial i tre dimensioner, kan detaljerade ageranden hos olika individer/grupper följas. Syftet är att studera hur man disponerade aktivitetssytorna utifrån ett praktiskt och ideologiskt synsätt. De analyser som gjorts av material vid Rönneholms mosse visar på skillnader i funktion inom och mellan de olika boplatserna. Framförallt är det sammanpassningen och spridningen av flintavfall och fragmenterade flintredskap som visat sig vara intressanta. Vid flera boplatser på Rönneholms mosse och vid mossboplatser i Danmark har det framkommit käppar som troligtvis ingått i någon form av rest konstruktion som en hydda eller tält. En detaljerad dokumentation av fynden vid Viss mosse 2 och eventuella fynd av käppar kan ytterligare bidra till förståelsen av rumsstrukturer och olika typer av resta konstruktioner.

Tillblivelse- och ackumulationsprocesser

På Rönneholms mosse har flera små aktivitetssytor bidragit med viktig kunskap om vilka artefakter som efterlämnats vid korta lägeruppehåll. För att kunna förstå strukturerna på de större fyndrika lokalerna är det viktigt att veta vad som efterlämnats vid korta upprepade besök och vad föremålen kan ha haft för funktion och betydelse för den förhistoriska människan. Större boplatser kan vara formade genom ett ackumulerat mönster kopplat till specifika aktiviteter över en längre tid. De av beteende och tid skilda tillblivelseprocesserna har resulterat i skillnader mellan boplatserna i artefakternas rumsliga spridning och sammansättning. En detaljerad rumslig dokumentation och analys av fyndmaterialet vid Viss mosse 2 är av stor betydelse för tolkningen av boplatsens funktion. Huvudsyftet med studiet av tillblivelse- och ackumulationsprocesserna är att försöka förstå den komplexa dynamik med vilken boplatslämningar formats.

Materialhantering, händelser och rörelser

Vid flera mossboplatser har man påträffat depåer och samlingar av flinta som berättar om hur materialet hanterades och placerades på utvalda platser utifrån vissa kriterier. Samlingarna, som består av allt från avfallshögar till möjliga rituella deponeringar, har skiftande sammansättning och har haft olika betydelser och funktioner. Förutom samlingarna finns andra rumsliga mönster som berättar om mänskligt agerande, var man slängt avfall, hur man rört sig på boplatserna och organiserat rummet. Genom den försegling av lagren som uppstått genom torvens tillväxt och minimala postdepositionella processer, ligger de flesta föremål kvar där de lämnades. Mossboplatserna lämpar sig därför mycket väl för studier av kortvariga händelser i längre tidsperspektiv. Syftet med studiet av s.k. mikrohändelser är att försöka komma den forntida människan nära och spåra enstaka dagliga aktiviteter, som oftast finns bevarade på mossboplatser.

Flintteknik

De tidigare beskrivna förhållandena på mossboplatserna gör dem mycket lämpade för studiet av flintteknologi, var och hur man bearbetade flinta. Detta då de flesta kvarlämnade flintbitarna ligger kvar in situ. Den sammanpassning som gjorts av slagen flinta på några av boplatserna vid Rönneholms mosse har bl.a. resulterat i kunskap om i vilken reduktionsfas den hamnat på lokalen, i form av färdiga redskap, halvfabrikat eller genom tillverkning på plats. Syftet är således inte bara att studera ren flintslagningsteknik utan också att undersöka hur man hanterade och i vilken form man valde ut lämpligt flintmaterial för transport till och från lokalerna i mossen. Lokalen Viss mosse 2 är av speciellt intresse för studiet av flintteknologi då man på platsen använt både Kristianstadsflinta och senonflinta, vilket är mycket ovanligt på boplatserna i Ringsjöområdet.

Kronologi, typologi och kulturell förändring

Traditionellt har man delat upp mesolitikum i Sydsandinavien i tre kulturfaser. Dagens forskning idag lutar alltmer åt en kontinuerlig utveckling av en och samma mesolitiska kultur, trots morfologiska skillnader mellan olika pilspets typer och flinttekniker. För att kunna belysa den mesolitiska utvecklingen behövs fler undersökningar av väldaterade slutna lämningar likt de i torvmossarna. Fynden i torvtäkterna vid Ageröds och Rönneholms mossar kan grovt dateras till mellersta mesolitikum, ca 7500-9000 år sedan. De äldsta lagren kan föras till sen maglemosekultur och de yngsta till sen kongemosekultur. Under detta tidsavsnitt sker stora förändringar av pilspetsarnas form, från smala mikroliter, breda trapetser, rombiska snedpilar till tvärpilar. Pilspetsarna kan tillsammans med övriga artefakter belysa frågeställningar om kulturell förändring och teknisk utveckling. Förutom förändringar i materiell kultur och kulturtillhörighet berör undersökningarna även förändringar i boplatsernas läge, storlek och tidsomfattning. Boplatsoområdet Viss mosse 2 är samtida med några av lokalerna i Rönneholms mosse och är intressant som ett jämförelsematerial. Viss mosse 2 är av speciellt intresse vad gäller dess geografiska kulturtillhörighet, då den är belägen uppe på Linderödsåsen, mellan Ringsjöarna och skånska östkusten, ett område som är så gott som okänt ur ett mesolitiskt perspektiv.

Fornsjöarna som resurs

Den mångåriga storskaliga torvtäkten på Rönneholms mosse har resulterat i kunskaper om vilka miljöer i den igenväxande sjön som var intressanta för fiske, insamling och jakt. Förutom fiskeredskap har det i gyttjelagren framkommit ett flertal olika redskapstyper och föremål. Ett stort antal spridda flintor i den före detta sjöbotten vittnar också om ett intensivt nyttjande av fornsjön. Torvtäkter som tidigare utgjort sjöar möjliggör studiet av större förseglade och väl bevarade landskapsavsnitt. Sjöarna och våtmarkerna var en viktig del i försörjningen och tankevärlden för de människor som var verksamma i och kring dessa områden under mesolitikum. Även om undersökningen vid Viss mosse 2 endast berör boytor på en ö kan även kunskap fås om de aktiviteter som ägde rum i den forna s.k. Vissjön.

Organiska lämningar, växtföda och bruk av skogens produkter

Vid ett flertal av de mesolitiska mossboplatser som undersökts i Sverige, Danmark och Tyskland har diverse organiska lämningar påträffats. Dessa består inte bara av ben och redskap av trä, utan även av fröer och kärnor från växter som använts som

föda samt andra produkter från växtriket. Vid flera lokaler i Rönneholms mosse finns belägg på att frön från gul näckros, sjönöt, hallon och äpple varit en del av födan. Fynden har vidgat bilden, vad gäller kunskapen om födointaget för den mesolitiska människan, som annars ofta fokuserats på animalier p.g.a. de generellt bättre bevaringsförhållandena för ben. Förutom rester av vegetabiliska födoämnen påträffas i mossarna ofta även annat organiskt material i form av avfall och föremål, som har sitt ursprung i de omgivande skogarna, bl.a. huggspån av trä, hartsklumpar och näverullar. Växtmaterial ger en betydligt mer mångfacetterad bild av människans födointag och bruk av skogens olika växter, än vad som oftast är fallet vid undersökning av boplatser på fast mark.

Metod

I syfte att avgränsa boplatsslämningen grävdes ett antal provgropar över moränhöjden (fig. 3). Deras placering var beroende av markskador, utsträckning av diken och busk/trädvegetation samt spridning av lösfynd. Några av de provgropar som innehöll rikligt med flinta utvidgades (schakt 1 och 2). Samtliga fynd av flinta, oberoende av storlek, inmättes i tre dimensioner med hjälp av en totalstation och tillvaratogs i separata förnumrerade fyndpåsar. Det tillämpade koordinatsystemet var SWEREF 99 TM. Två fixpunkter i form av två ca 1,5 m långa metallrör placerades på moränhöjdens övre centrala del (fig. 3). Rören slogs ner till ett djup av drygt 1,3 m. De mättes in med hjälp av en RTK-GPS. Det västligt placerade röret har värdena: N(X)6190254,093 / E(Y)427117,458 / Z171,202 och det östliga: N(X)6190266,023 / E(Y)427162,036 / Z171,261. Höjdvärdena (Z) avser rörens övre kant. Där torvlagret var tjockt grävdes med spade ner till fyndförande nivå, varefter grävning fortsatte med hjälp av grävsked. Av praktiska skäl gjordes ingen sällning av fyndförande torvmassor. Endast ett mindre antal småstenar borttogs ur schakten efter det att de inmätts och tillvaratogs i fyndpåsar. De flesta av dem var av obearbetad lokal naturflinta. Alla andra stenar, som huvudsakligen utgjordes av mer eller mindre stora stenar och block, lämnades kvar i sina ursprungliga lägen i schakten. Stenarnas form och spridning samt deras rumsliga läge dokumenterades med hjälp av en positionsbestämd fotogrammetrisk metod, baserad på digitalfoton. Fotona över schakten modellerades i 3D-programmet Agisoft PhotoScan. Höjdvärden för fynd som var belägna under stenskanter dokumenterades genom att de med tumstock mätta höjdvärdena subtraherades i efterhand från de med totalstation dokumenterade värdena som tagits ovan stenarna. P.g.a. torvlagrets homogena karaktär och ringa mäktighet inom de fyndförande områdena, dokumenterades inga sektioner. Efter avslutad undersökning igenfylldes schakten för hand med respektive schakts uppgrävda torvmassor.

Undersökningsresultat

De lösfynd som framkom 2010 i samband med upptäckten av Viss mosse 2 låg alla lösa i den torv som fallit ner i de stora gropar som uppkom då man lyft stora stenblock på den norra delen av moränhöjden (Fig. 3). Stenblocken borttogs för att underlätta transporter av täktmaskiner över den på senare år otäktade ytan på höjden. Inom ett område på ca 5x30 m framkom i groparna 212 bearbetade flintor (351 g), varav en var en triangelmikrolit. Eftersom lösfynden från 2010 och 2012 utgör ett selektivt tillvarataget material redovisas inte dessa närmare än i fyndtabellen (appendix 2) och som ett inslag bland fynden i figur 11.

Sammanlagt grävdes 13 spridda sökschakt över moränhöjden. Tre av dem innehöll artefakter (schakt 1, 2 och 4, fig. 3). De fem kvadratmeterstora sökschakten i den sydvästra delen av höjden grävdes till ett djup av ca 0,5 m i torven. I botten av dessa framkom endast stora stenar och stenblock. Mellan stenblocken fanns ytterst lite sand och grus vilket tyder på att området svallats av vågrörelser. I ett av schakten

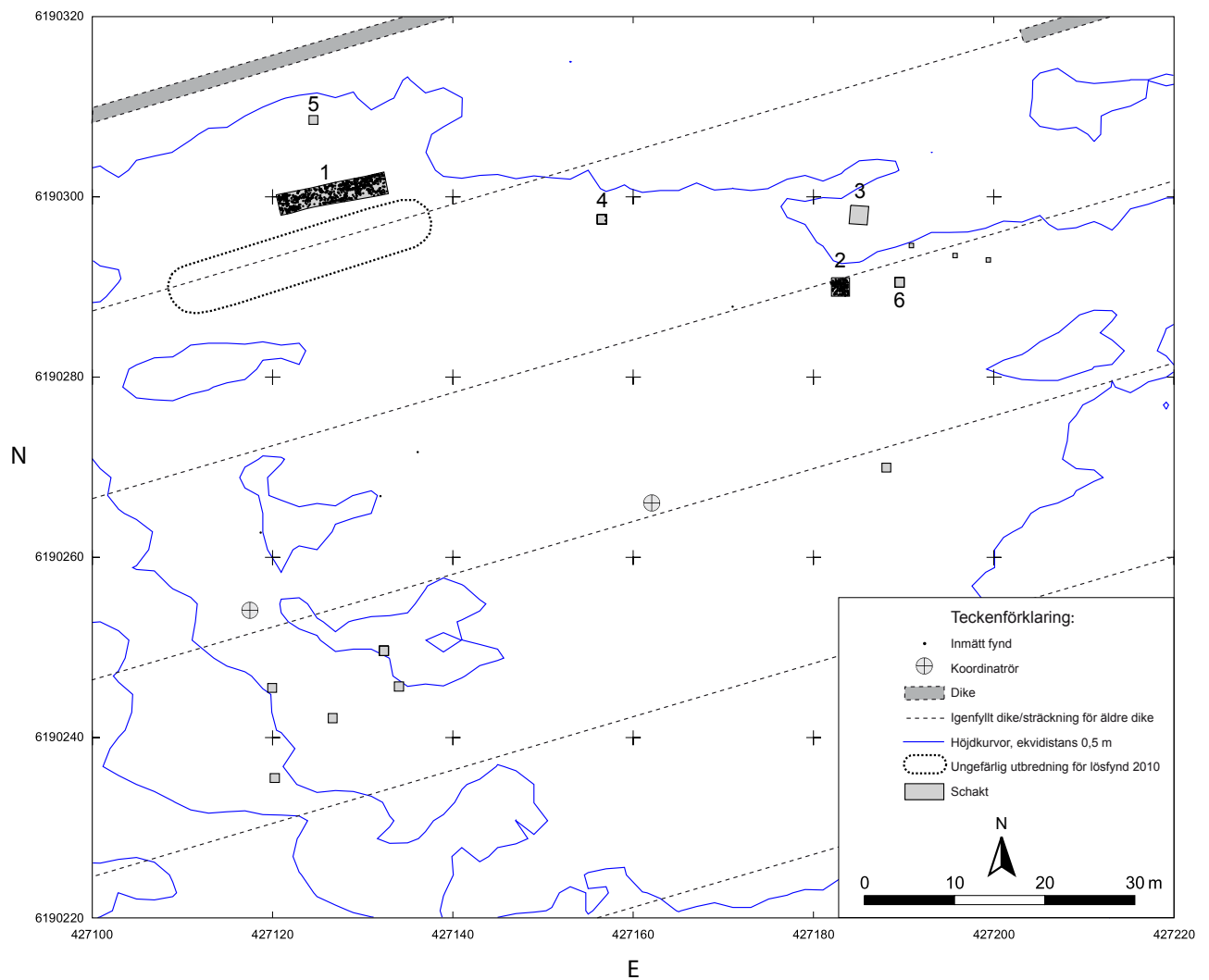

Fig. 3. Schaktplan för boplatsoområdet Viss mosse 2, med schaktnummer angivna för de schakt som diskuteras i texten. Alla fynd är markerade med punkter. Punkter utanför schakt markerar lösfynd. De långa streckade linjerna anger det ungefärliga läget för äldre igenfyllda diken som eventuellt kan ha berört fyndförande lager. Höjdkurvorna anger höjden på täktytan. De återger även den ungefärliga utsträckningen och topografien för morönhöjden, 170 m.ö.h. i sydväst till 171,5 m.ö.h. som högst. Koordinater i SWEREF 99 TM.

påträffades 5 hela hasselnötsskal i torven. Skalen utgör troligtvis ett naturligt inslag på platsen, då hela hasselnötsskal tidigare har påträffats spridda på flera platser inom tåkten. I den nordöstra delen av höjden upptogs sju sökschakt med en storlek på mellan 0,5-4 kvadratmeter. I sökschakt 2 framkom rikligt med fynd och det utvidgades till att omfatta 4 kvadratmeter. I de intilliggande schakten 3 och 6 (4 respektive 1 kvadratmeter stora) som bara var belägna 5 respektive 6 m från schakt 2, påträffades inga fynd. Strax norr om platsen för de under 2010 påträffade lösfynden upptogs ett större schakt (nr 1). Det var rikt på bearbetad flinta och träkol. För att gränsa av det fyndförande lagret upptogs en kvadratmeterstor ruta (nr 3) mellan de fyndförande schakten. I denna framkom endast 2 flintor. Ännu en ruta (nr 5) upptogs 7 m norr om schakt 1 för att kontrollera om det fyndförande lagret fortsatte nerför slänten. Den kvadratmeterstora rutan var fyndtom och var i likhet med alla de andra schakten rik på stora stenar och block. Aktivitetsytorna vid schakt 1 och 2 kallas i fortsättningen för Viss mosse 1:1 respektive 2:2.

Schakt 1 var beläget uppe på ett flackt område, ca 15 m söder om ett möjligt strandparti som kunde skönjas i ett öppet dike strax norr därom. Det fyndförande lagret i schaktet (2,3x12 m) framkom i ett lager av torv på ett djup av ca 0,05-0,25 m under täktytan. Variationen i djup beror på skillnader i torvlagrets mäktighet. Fynden var

Fig. 4. Schakt 1 under pågående utgrävning. Nedre gränsen av de ljusare partierna på stenblocken markerar gränsen till torvytan innan undersökningen påbörjades. Vy från sydost. Foto: Arne Sjöström.

dock belägna i ett sammanhängande lager inom ungefär samma höjdintervall ovan och mellan stenarna (med stenar menas i den fortsatta beskrivningen av schakten både sten och stenblock). Fyndnivån ovan stenarna varierade generellt mellan ca 0,05-0,1 m. I vissa områden där stenarna låg tätt intill varandra kunde dock fynd förekomma något djupare i mindre fickor. Trots att det fyndförande lagret följdes in mellan stenarna finns det troligtvis kvar enstaka fynd mellan och under en del stenar. Anledningen till att stenarna inte lyftes undan var att de skulle kunna rensas fram igen, vid eventuell framtida utvidgning av schaktet och att det då skulle bli lättare att tolka stenarnas spridning och se eventuella konstruktioner.

Fig. 5. Fynd av flinta in situ intill ett stenblock i schakt 1. Observera sanden och gruset som till stor del härstammar från stenblock, vars ytor vittrat på plats. Skallstockens längd 0,1 m. Foto: Arne Sjöström.

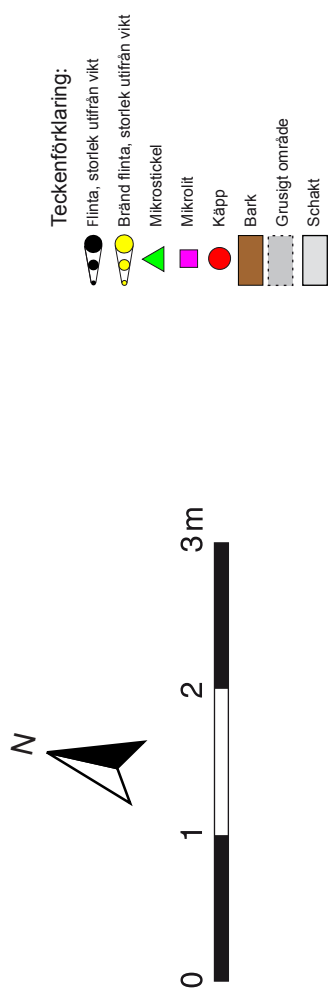
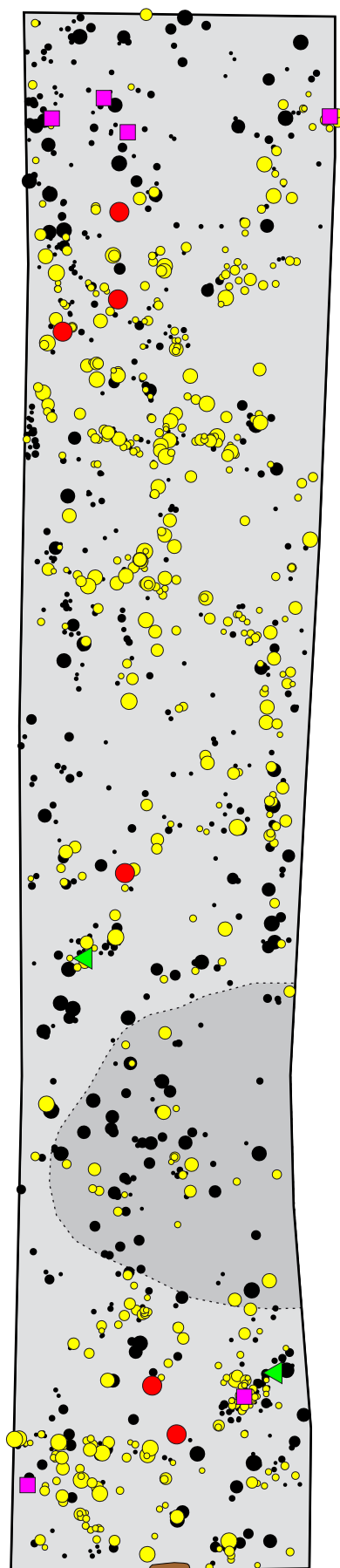

Fig. 6. Ortofoto av schakt 1, baserat på 91 fotografier som passats samman i datorprogrammet Agisoft PhotoScan och spridningsbild över samtliga fynd av flinta, bark och käppar inom samma yta. Alla de stenblock som framkom i samband med undersökningen är med på fotot. Utgrävningen avslutades vid denna nivå. Foto: Arne Sjöström.

Några av de större stenarna stack upp ovan täktytan innan undersökningen påbörjades (fig. 4). Det fanns dock inga tecken på att det fyndförande lagret skadats av täktverksamheten i området kring schakt 1, förutom där stenarna lyftes 2010. Mer eller mindre stora stenar förekom inom hela schaktet och de var upp till 1 m stora. De var både rundade och kantiga, huvudsakligen av gnejs. Många av stenarna hade vittrade ytor och en del av de mindre var nästan helt upplösta. Denna vittring tycks ha pågått redan vid tiden för bosättningen då den fyndförande torven var bitvis rik på vittringssand och -grus närmast stenarna (fig. 5). Till skillnad från flera av de andra sökschakten fanns det mellan stenarna och under torvlagret fläckvis ett lager av siltig sand och grus. Den icke fyndförande minerogena jorden grävdes inte till maximalt djup mellan stenarna. I den västra delen av schaktet fanns ett ca 2x2,5 m stort område som var rikt på sand, grus och småsten, med få större stenar (fig. 6). Avsaknaden av större stenar i denna del av schaktet skulle kunna bero på att man forslat bort dem för att göra ytan mer jämn för eventuella aktiviteter på platsen, som t.ex. en boyta.

Inom hela schaktet framkom 1169 bearbetade flintor (2418 g), sot och träkol (appendix 2). Fyndspridningen i schaktet är av naturliga skäl starkt påverkad av de i

Fig. 7. Bränd käpp i kanten av ett stort stenblock i schakt 1. Skallstockens längd 0,1 m. Foto: Arne Sjöström.

Fig. 8. Schakt 2 efter det att den fyndförande nivån rensats på synliga flintor. Observera den sotiga torven. Längst bort i det högra hörnet skymtar ett barkstycke fram (se även fig. 9 och 10). Vy från norr. Foto: Arne Sjöström.

torven uppstickande stenarna. Man måste även betänka att det kan ha funnits ytligt liggande stenar som lyfts upp av torvmaskinerna och att det, som ett resultat av detta, därför kan förekomma tomma partier inom mindre ytor. Några partier av lös torv som skulle kunna härstamma från några stenlyft kunde dock inte iakttas förutom inom en mindre yta utmed den västra schaktväggen. Brända flintor förekom spridda inom hela schaktet (fig. 6). De flintor som var helt vitbrända hade dock en något mer begränsad spridning till mindre områden, än de som bara hade brandsprickor. Spridningen av flinta av Kristianstadstyp var mer förtätad i den västra hälften av schaktet och inom mindre ytor av den östra delen. Några slagplatser från flinta eller avfallshögar kunde inte konstateras, utan flintan låg mer eller mindre utspridd förutom inom de områden där den samlats mellan stenarna. Flintavfall och splitter hade karaktären av att ha spridits genom upprepade kortvariga aktiviteter utan att några tydliga spridningsmönster uppstått. Några flintor kunde ej heller passas samman direkt i fält, vilket inte är ovanligt på boytor där en mer omfattande flintbearbetning skett på plats. Spån och mikrospån förekom inom hela schaktet med en förtätning i den östra hälften. I den allra östligaste och västligaste delen av schaktet framkom samtliga mikroliter. Intill en av mikroliterna i den västliga delen av schaktet påträffades en mikrostickel och i den mellersta delen av schaktet framkom ytterligare en. I den västra delen påträffades även ett mindre stycke bark som fortsatte in i schaktväggen (fig. 6). Efter provtagning lämnades den kvar orörd på sin plats. I den västra och östra delen av schaktet framkom även fem korta träkäppar/pinnar som stod mer eller mindre upprätt (fig. 7). Ännu en käpp framkom i den centrala delen av schaktet.

Fyndomständigheterna för det ca 4 kvadratmeter stora schakt 2 var mycket lika de för schakt 1. Stenarna var dock inte vittrade i samma omfattning och fyndnivån var något högre belägen ovan stenarna (fig. 8). Det fyndförande lagret var betydligt mer smetigt i sin karaktär, vilket eventuellt kan ha berott på att det var något fuktigare, då torvlaget var ca 0,3 m (räknat från den fyndförande nivån) upp till täktytan. Lagret var också betydligt sotigare och rikare på kolbitar. Schaktet undersöktes inte till fullt djup p.g.a. tidsbrist, utan avslutades i fyndnivå. Efter grävningens slut övertäcktes schaktets botten med en tunn presenning och fylldes igen med torv.

Då det fyndförande lagret inte grävdes helt färdigt kan det vara vanskligt att tolka fyndspridningen. Förhållandena var dock mycket lika dem i schakt 1. De 263

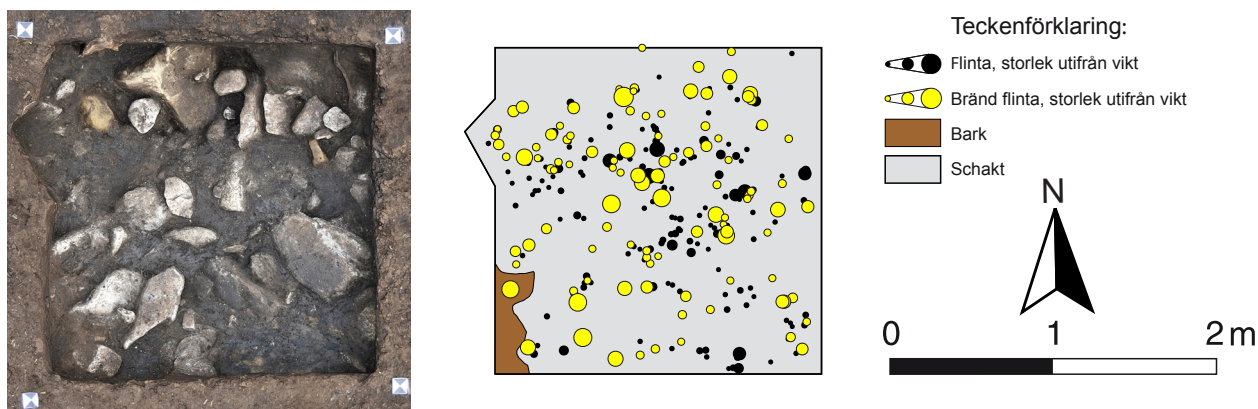

Fig. 9. Ortofoto av schakt 2, baserat på 45 fotografier som satts samman i programmet Agisoft PhotoScan och spridningsbild över samtliga fynd av flinta och bark. Alla de stenblock som exponerades i samband med undersökningen är med på fotot. Observera att det fyndförande lagret inte är helt färdigrävt och att spridningsbilden därför inte är komplett. Foto: Arne Sjöström.

flintorna (144 g) låg huvudsakligen utspridda utan några tecken på slagplatser eller tydliga aktivitetsområden (fig. 9). Brända flintor låg spridda över hela ytan utan några skillnader i spridning beroende på bränningsgrad. Kristianstadsflinta och senonflinta låg spridda utan någon variation med avseende på de skilda flinttyperna. Den nordvästra hörnan av schaktet var fyndfattigt vilket eventuellt kan bero på att ett äldre dike har löpt genom området (se översiktskartan, fig. 3). Någon störning kunde dock ej konstateras i torvlagret. I den sydvästra hörnan av schaktet framkom delar av ett tunt barkstycke som var ca 0,2x0,6 meter (fig. 9 och 10). Det var helt tydligt att barkstycket hörde till den fyndförande nivån då en flinta låg direkt på barken. Några mikroliter eller käppar/pinnar framkom inte i schaktet. I det kvadratmeterstora schakt 4 påträffades endast 2 obrända flintor (13 g). De var belägna ca 0,3 m under täktytan på ungefär samma höjdnivå ovan stenarna som fynden i schakt 1. Något sot och kol-lager kunde inte konstateras.

Fyndmaterialet från de tre fyndförande schakten består till övervägande del av bearbetad flinta, sammanlagt 1434 stycken (2574 g), av både senon- och Kristianstadsflinta (appendix 2, 2010 och 2012 års lösfynd är ej inkluderade i beskrivningen). Av dessa är 581 stycken (40,5 %) eldpåverkade i någon form genom sprickor eller

Fig. 10. Tunt barkstycke i schakt 2. Skallstockens längd 0,2 m. Foto: Arne Sjöström.

Fig. 11. Urval av flintföremål från Viss mosse 2, lösfynd och fynd från utgrävningen: 1. handtagskärna (från sidan), 2. mikrospånkärna, 3. spånkärna (fragment), 4-9. spån, 10. rännstickel, 11-12. sidoretuserade spån, 13. spånfragment med bruksretusch, 14-20. mikrospån, 21-22. hullingspetsar, 23-26. triangelmikroliter, 27. mikrolit (fragment), 28. borrar, 29-30. skrapor. Nr 1, 4, 18, 19, 20 och 27 är tillverkade av Kristianstadsflinta. Skala: 1:1. Foto: Arne Sjöström.

olika grad av vitbränning. De helt vitbrända flintorna uppgår till 75 stycken (5,2 %). Antalet Kristianstadsflintor uppgår till 385 stycken (1182 g, 26.8 %). Precis som vikt-förhållandet mellan senon- och Kristianstadsflinta antyder, finns det flera större bitar av Kristianstadsflinta. Den största utgörs av en endast påbörjad spånkärna som väger 338 g. Största senonflintan väger bara 72 g och utgörs av ett avslag. Senonflinta som blivit utsatt för värme, men inte övergått till att bli vitbränd, är oftast grå till svart i färgen. Flera av de obrända senonflintorna är patinerade i brun, brungul och rödbrun färg (fig. 11). Kristianstadsflintan är av en typ som inte finns lokalt och bör ha hämtats från något annat område. De som inte är brända är mörkbruna till mörklila i färgen och förhållandevis homogena, utan inkrusteringar av kalk. I moränen i och runt Viss mosse finns flinta av Kristianstadstyp, men denna är betydligt sprödare och mer oren och gråare i färgen. På båda flinttyperna kan gloss ses på flera bitar, bestående av mindre ytor som har små grunda millimeterstora fåror som oftast är orienterade i samma riktning. Om denna gloss uppstått efter depositionen är svårt att avgöra. Den ses inte på eggarna eller andra ytor som antyder att det rör sig om bruksgloss. Liknade gloss har iakttagits på flinta vid flera mesolitiska boplatser men aldrig vid sådana som varit helt belägna i ren torvjord.

Antalet avslag/avfall av flinta, med en storlek över 10 mm, uppgår till 952 st, medan antalet splitter bara uppgår till 106 st. Att antalet splitter är så få kan inte förklaras med grävmetoden, där någon sällning inte utfördes. Förhållandet var tydligt observerbart under utgrävningen. En förklaring ligger troligtvis i det faktum att en stor del av flinthantverket utfördes på en annan plats än vid de undersökta schakten.

Sammanlagt påträffades 127 spån och spånfragment. Av dessa är 32 hela eller längre fragment (fig. 11:4-9). De kortare spånfragmenten består av 37 proximal-, 56 medial- och 21 distaldelar. Det längsta hela spånet är 75 mm långt. Den största bredden bland spån och spånfragment är 25 mm. Flertalet av spånen har en bredd på ca 15 mm. Spånen är relativt korta och de flesta symmetriska och räta i formen samt tillverkade i mjuk teknik. Sju välformade spån och spånfragment av Kristianstadsflinta visar att man var väl förtrogen med denna flinttyp (fig. 11:4). Av spånfragment har 4 använts som rännsticklar (fig. 11:10) och flera har bruks- och skrapretuscher på eggarna (fig. 11:11-13). Trots det relativt stora antalet spån påträffades endast 1 spånkärna och 1 spånkärnfragment (fig. 11:3). Den hela kärnan är tillverkad av Kristianstadsflinta och är den största flinta som påträffats på boplatsoområdet. Den har dock bara två avspaltningar varför den inte berättar mycket om tillämpad spåntechnik. Avsaknaden av spånkärnor och kärnfragment indikerar att många av spånen troligtvis transporterats till platsen.

Antalet mikrospån och mikrospånfragment uppgår till 200 st, varav 18 st tillverkats av Kristianstadsflinta (fig. 11:14-20). Av mikrospånen är 123 st hela eller utgörs av längre fragment. De kortare fragmenten består av 32 proximal-, 21 medial- och 24 distaldelar. Det längsta mikrospånet är 51 mm långt (fig. 11:14). De flesta är förhållandevis stora och troligtvis producerade från mer eller mindre koniska kärnor (fig. 11:11-15). Flera av de mindre mikrospånen kan däremot vara tillverkade från handtagskärnor (fig. 11:16-17). Några koniska kärnor har dock inte påträffats, men däremot andra former av mikrospånkärnor (fig. 11:1-2). En handtagskärna, tillverkad av Kristianstadsflinta, och flera andra handtagskärneliknande slutämnen, utan mikrospånavspaltningar, visar att denna form av kärna har använts för tillverkning av mikrospån.

Sammanlagt framkom 11 skrapor i form av mer eller mindre retuscherade avslag (fig. 11:28-29), varav 2 st kan kategoriseras som skivskrapor. Förutom dessa finns det bruksretuscher på flera avslag och avfallsbitar som visar att de använts för skrapning. Inga tydliga sticklar framkom, men däremot 1 stickelavslag. Endast 1 borr påträffades (fig. 11:27).

Inom boplatsoområde 2 har det totalt påträffats 7 mikroliter, varav 1 är ett lösfynd från 2010 (fig. 11:26). De utgörs av 4 triangelmikroliter, 2 hullingspetsar och 1 frag-

menterad mikrolit (fig. 11:21-27). Alla mikroliter utom lösfyndet framkom i schakt 1. Triangelmikroliterna har en fin retusch utmed delar av långsidorna. Deras huvudsakliga triangulära form har dock erhållits genom att man använt mikrospån vars sidor naturligt smalnar av mot distäländen. Hullingspetsarna utgör ett udda inslag bland mikroliterna. Det är tydligt att de inte utgör förarbeten till triangelmikroliter, då de har retuscher vid både den distala och proximala änden och har distinkt retuscherade inhak. Båda har hullingarna placerade vid mikrospånets distalände. Två mikrosticklar från mikrospån, varav en i Kristianstadsflinta, tyder på att mikrostickel teknik använts vid tillverkning av mikroliter.

Samtliga stenar i schakten lämnades kvar i sina ursprungliga lägen, utom 23 mindre stenar (688 g) som tillvaratogs då de eventuellt kunde vara bearbetade. De består av lokal obearbetad flinta av dålig kvalitet, kvarts och kvartsit. Det finns dock inga tecken på de två senare stentyperna nyttjats.

I det fyndförande lagret i schakt 1 framkom 6 st käppar/pinnar (fig. 7). De stod alla mer eller mindre upprätt. Den maximala lutningen var ca 45 grader. Längden varierar mellan 125-210 mm, bredden mellan 14-55 mm. Tre av käpparna är ytligt brända och inga hade någon bark kvar. På grund av det tunna torvlagret och den uttorkning som ägt rum, var några av dem mycket spröda och fragmenterade. Detta försvårar möjligheten att se eventuella bearbetningsspår. Endast en av dem verkar ha varit spetsad. Någon analys av träslag har ännu inte gjorts. Käpparna har troligtvis inte använts för några större uppresta konstruktioner då de inte stack ner så långt i det fyndförande lagret.

Förvånansvärt nog påträffades endast 1 hasselnötsskal (0.11 g). Detta utgörs av en fjärdedels obränt skalfragment, som var beläget i schakt 1. Avsaknaden av hasselnötsskal kan inte förklaras med bevaringsförhållandena då det borde ha funnits förkolnade skalfragment i det fyndförande lagret, som annars var rikt på sot och kol.

Inga andra barkfragment förutom de två tidigare omnämnda större barkstyckena kunde iakttas. Det mindre barkstycket i västra väggen i schakt 1 var några millimeter tjockt och mätte 0,06x0,36 m. Barkstycket i schakt 2 var av samma slag och mätte 0,2x0,6 m (fig. 10). Eftersom de båda fortsätter in i schaktväggarna kan de vara betydligt större (fig. 6 och 9). Barken har ännu inte artbestämts men den liknar björknäver.

De flesta av de träkolsbitar som påträffades i schakten var små och spröda i sin konsistens. Endast ett mindre antal större bitar, med en storlek på upp till 20 mm, tillvaratogs som prover.

Den västra bosättningen (Viss mosse 2:1) kan utifrån mikroliter, spån- och mikrospåntechnik dateras till senare delen av maglemosetid. Även om inga mikroliter framkom vid den östra bosättningen (Viss mosse 2:2), kan den utifrån likheter i övrigt fyndmaterial dateras till ungefär samma tid. Teknologiskt passar spånen huvudsakligen in i Sørensens (2006) teknologigrupp 3, tidmässigt motsvarande maglemosekultur fas 3. Handtagskärnan (och de fragment som eventuellt härrör från sådana) hör däremot hemma i teknologifas 4, i sen maglemosetid fas 4-5. Även triangelmikroliterna kan dateras till sen maglemosetid. Hullingspetsarna skulle däremot kunna vara något äldre, då denna mikrolittyp vanligtvis dateras till mellersta mesolitikum. Säkra dateringar av kontexter med hullingspetsar från sen mellanmesolitikum är ovanliga men det finns indikationer på att de förekommer relativt sent (Hernek 2005:246).

Diskussion

Förutom några boplatser i Bare mosse, Ageröds och Rönneholms mossar i Skåne är Viss mosse 2 en av få kända mossboplatser från maglemosetid i landet. Den utmärker sig speciellt då det är den enda kända mossboplatser som är belägen på en moränhöjd som täckts av torv. Förhållandet möjliggör studiet av hur man organiserade boytorna på en

stenig markyta. Till skillnad från de flesta boplatser som är belägna på fast mark, där stenar kan ha förflyttats och forslats bort i senare tid, ligger alla stenar på moränhöjden i mossen kvar i sina ursprungliga lägen. Detta innebär att eventuella stenkonstruktioner eller äldre stenröjningar kan finnas bevarade. Förutom det till synes på stora stenar rensade området, i den västra delen av schakt 1, kunde inga tydliga stenkonstruktioner iakttas vid de undersökta ytorna. Troligtvis måste större ytor undersökas för att sådana skall kunna upptäckas. Vid tillfället för undersökningen kunde ej heller några tydliga aktivitetsytor eller slagplatser för flinta konstateras inom schakten. Trots den förhållandevis stora mängden eldpåverkad flinta påträffades inte några härdområden eller hårdkonstruktioner. Den stora mängden sot och kol i det fyndförande lagret kan vara ett resultat av upprepade små lägereldar på spridda platser inom boytan. Möjligtvis skulle en del av den brända flintan, varav flertalet bara är eldsprängda eller krackelerade, kunna vara ett resultat av spridda markbränder i torven, som kan ha spridit sig över boplatssytan när man eldade. Framtida rumsanalyser av sammanpassad bränd flinta kommer säkert att visa om så är fallet, då flintan annars skulle ha spruckit och delats på plats och därefter inte ha förflyttats i samma omfattning som eldsprängd flinta som härstammar från rensade härdområden. Rumsanalys av eldsprängd flinta vid boplatser på Rönneholms mosse har visat sig vara av stor betydelse för förståelsen av boytor, härdområden och hantering av avfall.

De två fyndförande lagren Viss mosse 2:1 och 2:2 representerar med största sannolikhet skilda bosättningstillfällen. Enligt sökschakt 4 och några mindre ytor av blottad morän i samma område finns ytterst begränsat med fynd i torven dem emellan. Deras respektive ytstorlek är fortfarande okänd men det fyndförande lagret vid 2:1, som sträcker sig över minst 8x15 m (schakt 1 och det blottade lagret vid stenlyften), visar att lagret troligtvis representerar flera bosättningstillfällen på samma plats. Det låga antalet flintsplitter indikerar att det skulle kunna röra sig om kortvariga bosättningstillfällen där man till stor del har tagit med sig färdiga flintredskap till platsen.

Vilken funktion käpparna i schakt 1 har haft är svårbedömt och de liknar inte käpparna som påträffats vid flera av boplatserna i Rönneholms mosse. Det finns dock en tydlig rumslig koppling till områden med mikroliter och mikrosticklar (fig. 6). På boplatser från maglemosetid påträffas ofta mikroliter och produktionsavfall från mikrolittillverkning i den centrala delen av boytan och i anslutning till härdar (Grøn 1995:46 f.). Eventuellt kan en del av dem vara rester av s.k. grillklykor eller andra ställningar som använts vid matlagning (Sjöström 2011:46 f.).

De två barkstycken som framkom i schakt 1 och 2 kan ha haft en praktisk användning som någon form av underlägg eller skydd mot den fuktiga marken. Större flagor av näver, som den i schakt 2, har tidigare bara påträffats på mossboplatser i tyska Duvensee, som dateras till maglemosetid (Bokelmann 1989). Liknande barklager, men mer fragmenterade och från andra träslag, har framkommit vid några mossboplatser från maglemosetid i Skåne och Danmark (Andersen *et al.* 1982; Sjöström 2011, 2013b; Welinder 1971).

Avsaknaden av hasselnötsskal är förbryllande och kan, som tidigare nämnts, troligtvis inte förklaras med dåliga bevaringsförhållanden. Eventuellt kan det bero på att lokalen nyttjades under den del av året då nötter inte fanns att tillgå eller att nötförråden var slut vid den tid på året då man kom till platsen. Eller så konsumerade man helt enkelt inte nötter i sedvanlig mängd på denna lokal. Avsaknaden av ben tyder dock på att torven har haft ett surt pH-värde. Till skillnad från andra mossboplatser, som oftast är belägna i ren gytta eller torv, kan en högre grad av nedbrytning ha förekommit på moränhöjden.

Området i och kring den forna Vissjön var tillsammans med andra forna sjöar på Linderödsåsen sannolikt en god miljö för insamling, jakt och fiske under mesolitisk tid. Idag finns inga sjöar på åsen, men på ett avstånd av ca 5 km från Viss mosse finns ett flertal mossar av varierande storlek, som Fjällmossen, Vrånge mosse, Satsrups

mosse, Hulta mosse och Torastorpamossen. Hur många av dessa som tidigare utgjort sjöar är svårt att avgöra utan en undersökning av mosstratigrafin. Lagerföljden i Viss mosse och det av Tage Nilsson (1935) undersökta borrhölet från Fjällmossen, antyder att flertalet mossar i området kan ha varit sjöar. Enligt Nilsson började den forna Fjällmossesjön växa igen under mitten av senboreal tid och i likhet med Viss mosse startade tillväxten av vitmossa under tidigatlantisk tid. Om igenväxningen av de flesta sjöarna skedde under samma tidsperiod, kan förhållandena drastiskt ha ändrat Linderödsåsens attraktionskraft för människorna redan under senare delen av maglemosetid.

Var folket vid Vissjön hade sitt försörjningsområde, i ett större geografiskt perspektiv, är givetvis svårt att veta. Det förhållandevis stora inslaget av Kristianstadsflinta antyder att folket kan ha orienterat sig mer i nordöstlig än i västlig riktning. Bara 13 km väster om Viss mosse ligger Ringsjöområdet, som under senare delen av maglemosetid beboddes av folk som ytterst sällan eller aldrig använde Kristianstadsflinta, trots att flinta av god kvalitet inte fanns i området. Med tanke på att en del av den Kristianstadsflinta som användes vid Viss mosse är av en kvalitet som troligtvis inte heller fanns att hämta i närområdet, utan mer i nordöstlig riktning, kan folket vid Vissjön under delar av året ha rört sig i området mellan Linderödsåsen och skånska ostkusten samt de stora sjöarna kring Kristianstad. Även hullingspetsarna antyder kopplingar till andra nordvästliga kretsar än maglemosekulturen i Danmark och västra Skåne, där denna mikrolittyp är ovanlig. I Sverige förknippas hullingspetsar huvudsakligen med västkusten och den mellanmesolitiska Sandarnakulturen (Nordqvist 2000). I Skåne har ett antal hullingspetsar påträffats på boplatser daterade till maglemosetid. Vid Ringsjön förekommer enstaka exemplar i olika former från smala till bredare varianter med olika grad av retusch utmed den hullingsförsedda sidan. Förutom på Borgön i Skeingesjön (norra Skåne), där man funnit 11 stycken, utgör de sällan ett större inslag bland mikroliterna (Althin 1954; Sjöström 1997:13; Welinder 1971:170). Det är inte omöjligt att Linderödsåsen under senare del av maglemosetid utgjorde ett gränsområde mellan sydvästligt och nordöstligt orienterade befolkningsgrupper i Skåne. Boplatslämningarna i Viss mosse kan därför vara av stor betydelse för förståelsen av bosättningsmönster i Skåne under boreal och tidigatlantisk tid. De förhållandevis rika lämningarna vid Viss mosse 2 antyder att det kan finnas liknande boplatser vid de andra mossarna på Linderödsåsen.

De fyndförande lagren vid boplatsoområdet bör undersökas inom en snar framtid då organiska lämningar annars riskerar att förstöras helt. Torvtäcket ovan kulturlagret är mycket tunt och utsatt för kraftig upptorkning under sommarhalvåret och riskerar skador genom tryck från tunga maskiner som kör över området, då man täktar runt moränhöjden.

Ett stort tack till Econova Garden AB för tillstånd att gräva inom torvtäkten på Viss mosse och till Svenska Institutet som bidragit ekonomiskt till fältskolan och omkostnaderna för de östeuropeiska deltagarna.

Referenser

- Althin, C.-A. 1954. The Chronology of the Stone Age Settlement of Scania, Sweden. *Acta Archaeologica Lundensia, Series in 4º*. No 1. Lund. C. W. K. Gleerup.
- Andersen, K., Jørgensen, S. & Richter, J. 1982. *Maglemose hytterne ved Ulkestrup Lyng*. Nordiske Fortidsminder, Bind 7. København.
- Bokelmann, K. 1989. Eine mesolithische Kiefernwindematte aus dem Duvenseer Moor. *Offa*, 46.
- Edvardsson, J. 2006. Dendrokronologisk undersökning av tallbestånds etablering, tillväxtdynamik och degenerering orsakat av klimatrelaterade hydrologiska variationer på Viss mosse och Åbuamossen, Skåne, södra Sverige, 7300-3200 cal. BP. *Examensarbeten i Geologi vid Lunds universitet - Kvartärgeologi*, Nr. 206.

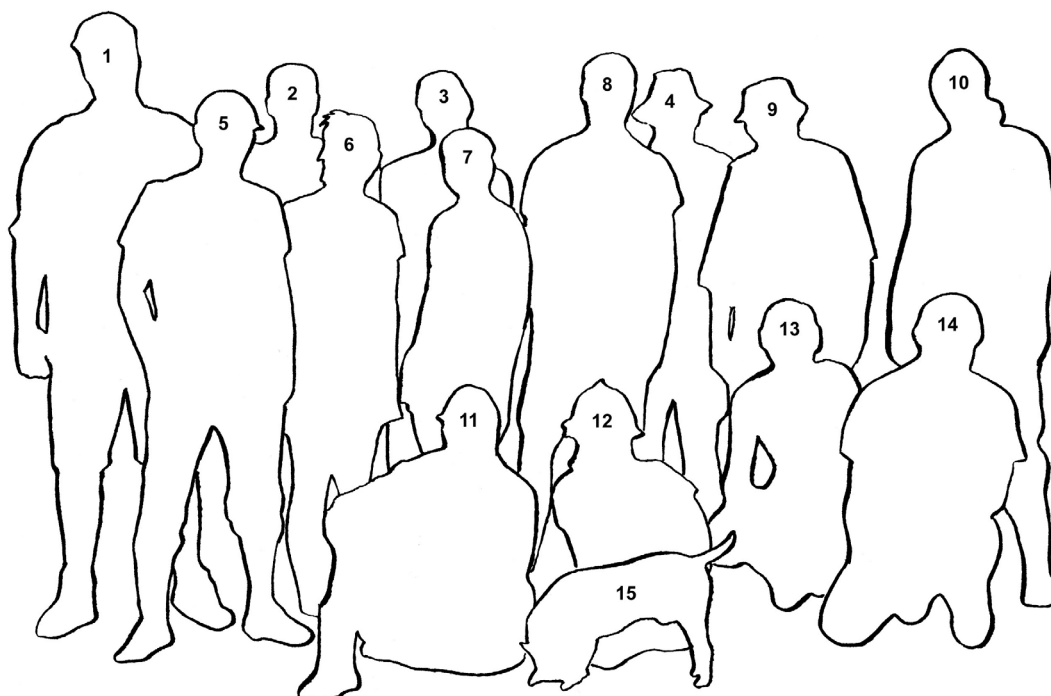
- 2013. Holocene climate change and peatland dynamics in southern Sweden based on tree-ring analysis of subfossil wood from peat deposits. *LUNDQUA thesis*, 68. Lund.
- Edvardsson, J., Leuschner, H. H., Linderson, H., Linderholm, H. W. & Hammarlund, D. 2012a. South Swedish bog pines as indicators of Mid-Holocene climate variability. *Dendrochronologia*, 30.
- Edvardsson, J., Linderson, H., Rundgren, M. & Hammarlund, D. 2012b. Holocene peatland development and hydrological variability inferred from bog-pine dendrochronology and peat stratigraphy - a case study from southern Sweden. *Journal of Quaternary Science*, 27(6).
- Grøn, O. 1995. The Maglemose Culture. The reconstruction of the social organization of a mesolithic culture in Northern Europe. *BAR International Series*, 616. Oxford.
- Hansson, A. 2011. *Torvstrategigrafisk studie av en trädstamshorisont i Viss mosse, centrala Skåne kring 4000 - 3000 cal BP med avseende på klimat- och vattenståndsförändringar*. Kandidatuppsats i geologi vid Lunds universitet nr. 280. Department of earth- and ecosystem sciences, division of geology.
- Hernek, R. 2005. Nytt ljus på Sandarnakulturen: Om en boplats från äldre stenåldern i Bohuslän. *GOTARK Series B. Archaeological thesis*, 38. Göteborg.
- Larsson, L. 1978. Ageröd I:B - Ageröd I:D. A Study of Early Atlantic Settlement in Scania. *Acta Archaeologica Lundensia. Series in 4°*, No 12. Lund.
- 1983. Ageröd V. An Atlantic Bog Site in Central Scania. *Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8°*. No 12. Lund.
- Larsson, L. & Sjöström, A. 2010. Mesolithic research in the bog Rönneholms mosse, southern Sweden. *Mesolithic Miscellany*, 21:1.
- 2011. Bog sites and wetland settlement during the mesolithic: research from a bog in central Scania, southern Sweden. *Archäologisches Korrespondenzblatt*, 41:4.
- 2013. Mesolithic research in the central part of Scania, southern Sweden. I: K. Johansson & M. Törv (Red.) *Man, his time, artefacts and places*. Collection of articles dedicated to Richard Indreko. *Muinasaja teadus*, 19. Tartu.
- Malmberg Persson, K. 2000. *Beskrivning till jordartskartan 2D Tomelilla NO*. Sveriges Geologiska Undersökning, Serie Ae 135.
- Nilsson, T. 1935. Die pollenanalytische Zonengliederung der spät- und postglazialen Bildungen Schonens. *Geologiska Föreningens i Stockholm Förhandlingar*, Bd 57. H. 3.
- Nordqvist, B. 2000. Coastal Adaptations in the Mesolithic: A study of coastal sites with organic remains from the Boreal and Atlantic periods in Western Sweden. *GOTARC Series B. Gothenburg Archaeological Thesis*, No 13. Göteborg.
- Sjöström, A. 1997. Ringsjöholm. A Boreal-Early Atlantic Settlement in Central Scania, Sweden. *Lund Archaeological Review*, 3.
- 2011. Mesolitiska lämningar i Rönneholms mosse. Arkeologisk förundersökning 2010. Hassle 32:18, Stehag socken, Eslövs kommun, Skåne. *Rapporter från institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet*. Nr 4.
- 2013a. Mesolitiska lämningar i Rönneholms mosse. Arkeologisk förundersökning 2012. Hassle 32:18, Stehag socken, Eslövs kommun, Skåne. *Rapporter från institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet*. Nr. 8.
- 2013b. Slabälta 1 - en boplats från sen maglemosetid vid Ageröds mosse. Arkeologisk undersökning 2012. Munkarp 2:3, Munkarp socken, Hörs kommun, Skåne. *Rapporter från institutionen för arkeologi och antikens historia, Lunds universitet*. Nr. 6.
- Sørensen, M. 2006. Teknologiske traditioner i Maglemosekulturen. En diakron analyse af maglemosekulturens flækkeindustri. I: B. V. Eriksen (Red.) *Stenalderstudier: Tidligt mesolitiske jægere og samlere i Sydskandinavien*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter, 55. Moesgaard.
- Thelaus, M. & Holmquist, B. 1994. *Inventering av Vissmossen*. SSV Markundersökningar HB. Opublicerad rapport.
- Welinder, S. 1971. Tidigpostglacialt mesolitikum i Skåne. *Acta Archaeologica Lundensia, Series in 8° minore*, No. 1.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsen i Skåne dnr:	431-12517-12
Datum för beslut:	2012-06-07
Län:	Skåne
Kommun:	Hörby
Socken:	Svensköp
Fastighet:	Råby 28:3
Ekonomiska kartans blad:	2D 8f Harphult
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Höjdsystem:	RH70
X-koordinat (N):	6 190 300
Y-koordinat (E):	427 150
Fältarbetstid:	2012-08-20 – 2012-08-24
Undersökt yta:	45 m ²
Projektledare:	Lars Larsson
Personal:	Arne Sjöström och Krister Kåm Tayanin
Dokumentationsmaterial:	Dokumentationsmaterialet kommer att förvaras vid Lunds universitets historiska museum.
Fyndmaterial:	Fynden kommer att förvaras vid Lunds universitets historiska museum under arkivnummer 32350.

Appendix 1

Deltagare i 2012 års fältskola vid Viss mosse 2.

1. Theis Zetner Trolle Jensen (Danmark), 2. Morten Damm (Danmark), 3. Denys Borysov (Ukraina), 4. Sergey Telizhenko (Ukraina), 5. Krister Kåm Tayanin (Sverige), 6. Guna Dancīte (Lettland), 7. Ilze Krišane (Lettland), 8. Paul Ööbik (Estland), 9. Lars Larsson (Sverige), 10. Kaarel Sikk (Estland), 11. Gabrielė Rimkutė (Litauen), 12. Evelina Simanavičiūtė (Litauen), 13. Taras Shevchenko (Ukraina), 14. Arne Sjöström (Sverige), 15. Urax (Sverige). Ej i bild: Valdis Bērziņš (Lettland). Foto: Arne Sjöström (via självutlösare).

Appendix 2

Fyndtabell.

Typ	Schakt 1, 2 och 4	Lösfynd 2012	Lösfynd 2010	Summa
Flinta				
Antal	1434	4	212	1650
Vikt, gram	2574	32	351	2957
Avslag/avfall	952	3	148	1103
Splitter	106	-	1	107
Spån, hela och fragment	142	-	29	171
Mikrospån, hela och fragment	200	-	32	232
Spånkärna, inkl. fragment	2	-	-	2
Handtagskärna	1	-	-	1
Mikrospånkärna	1	-	-	1
Kärna	7	-	1	8
Spånskrapa	-	1	-	1
Skivskrapa	2	-	-	2
Skrapa	9	-	-	9
Stickelavslag	1	-	-	1
Rännstickel	4	-	-	4
Borr	1	-	-	1
Hullingspets	2	-	-	2
Triangelmikrolit	3	-	1	4
Mikrolit, fragment	1	-	1	2
Mikrostickel	2	-	-	2
Sten				
Sten, antal	23	-	-	23
Organiskt				
Bark (prover från större stycken)	2	-	-	2
Käpp/pinne	6	-	-	6
Hasselnötsskal	1	-	-	1
Träkol (prover)	4	-	-	4